
verklaarde en Grolle, Dekker (voorzitter) en Ten Boom (secretaris) officieel waren benoemd. De *Raad voor Kerk en Israël* had de taak van de NVVI en Elim én de deels joodse werknemers overgenomen. Waar Grolle jaren voor gepleit had was er dan toch van gekomen. Grolle zag er Gods hand in:

Dat heeft God gedaan! God stiet het jodendom en het christendom tezamen. Ze werden met geweld, *of ze het wilden of niet, opeengedreven ... De Hervormde Kerk is herboren, toen Gods Raad* als een zonnewonder door de wolken van de Jodenhaat kwam heenbreken ... toen de vereenigingen voor Jodenzending door de bezettende macht gewelddadig werden ontbonden. Toen sloeg het uur voor de kerk en zij heeft het verstaan. De Raad voor 'Kerk en Israël' werd gesticht. De ontmoeting tusschen de Kerk en het Israël, dat in ons midden woont, was een mogelijkheid en een feit geworden.⁶⁷

Fundamenten en Perspectieven van Belijden

Het reorganisatieproces dat tijdens de bezetting in gang was gezet, moest na de bevrijding een vervolg krijgen. Reeds op 31 oktober 1945 kwam in de Nieuwe Kerk te Amsterdam de generale synode van de NHK bijeen. Sinds de Dordtse Synode van 1618/19 was dit niet meer gebeurd.⁶⁸ Tijdens deze bijeenkomst werd een 'Commissie voor de Kerkorde' benoemd. Een theologisch kompas werd in 1948 door de synode aangeboden in de vorm van *Fundamenten en Perspectieven van Belijden* (F&P).⁶⁹

In de totstandkoming had K.H. Miskotte (1894-1976) een belangrijk aandeel gehad. Hij ging ervan uit dat heidendom, jodendom en christendom drie naast elkaar mogelijke varianten van religieuze ervaring vormen. Het Germaanse heidendom (Edda) vormde een oerkracht in de Europese geschiedenis, die destructief geactiveerd kon worden. De bezettingsjaren hadden dit in alle duidelijkheid gedemonstreerd. Tegenover de Edda stond de Thora, de joodse Schrift die voor de kerk normatief was. Daarom kon de houding van de kerk tegenover Israël nooit alleen missionair zijn. Deze gedachtegang keerde terug in F&P: enerzijds is Israël te midden van volken uitverkoren (en door eigen ontrouw een waarschuwend voorbeeld), anderzijds is Israël een teken van Gods trouw. De kerk werd gezien als een onvoltooide gemeente die nog wachtte op Israëls terugkeer in haar midden. 'De gemeente van Jezus Christus is niet volgroeid, noch is het Koninkrijk Gods tot volle openbaring gekomen, zolang niet Israël, op de tijd en wijze bij God bekend, tot zijn Messias is teruggebracht'.⁷⁰ Dit moest door de kerk in het gesprek met Israël betuigd worden.

De opstellers van F&P, onder wie ook H. Berkhof (1914-1995),

Spreek tot Israël, 's-Gravenhage 1947, 22.

⁶⁶ J.H. Grolle, *Richtlijnen voor de classicale en gemeentelijke werkgroepen voor de zending onder Israël der Nederlandse Hervormde Kerk*, Hilversum 1947, 4.

⁶⁷ J.H. Grolle, 'De ontmoeting van Kerk en Israël', in: *Kerk en Israël. Uitgave van de Hervormde Raad voor 'Kerk en Israël'*, Hilversum (1946), 32-33.

⁶⁸ H. Vreekamp, 1988, *Zonder Israël niet volgroeid. Visie op de verhouding tussen kerk en het joodse volk van hervormde zijde*, Kampen 1988, 26.

⁶⁹ *Fundamenten en Perspectieven. Aangeboden door de Generale Synode van de Nederlandse Hervormde Kerk als een proeve van hernieuwd reformatorisch belijden*, 's-Gravenhage 1948.

⁷⁰ *Fundamenten en Perspectieven*, art. 17, 38.